

Introduktion till juridik

Sofia Karlsson

Rättsområden

Rättssystemet delas in i rättsordningen som i sin tur delas in i två övergripande rättsområden;

- Civilrätt
- Offentlig rätt
- Andra områden som inte ingår i någon av dessa eller som har inslag av båda dessa, t ex straffrätt, processrätt, internationell rätt

Civilrätt (privaträtt)

Reglerar privaträttsliga subjekts ekonomiska, personliga ***inbördes förhållanden***.

Basen är ***avtalet*** som skapas genom samverkan/förhandlingar.

Avtalet ger oss svar på hur en konflikt ska lösas. Om inte avtalet räcker har lagstiftaren anvisat lösningar genom lagstiftning som träder in när avtalet inte täcker situationen, t ex köplagen. Oftast dispositiv lag.

Dispositiv lag är *inte* tvingande.

Indispositiv lag är tvingande.

Civilrättens underområden

Förmögenhetsrätten

Avtalsrätt och köprätt (regler om ekonomiska förhållanden)

Arbetsrätt

Fastighetsrätt

Skadeståndsrätt

Familjerätten

Äktenskap, föräldraskap, sambolagen m.m.

Successionsrätt/arvsrätt

Regler om hur kvarlåtenskap ska fördelas

Offentlig rätt

Reglerar de offentliga institutionernas verksamhet (statlig & kommunal)

- Reglerar relationen mellan det allmänna och enskilda rättssubjekt (fysiska och juridiska)
- Reglerar relationen mellan och inom olika offentliga institutioner (administrativa och organisatoriska regler)

Bl.a. regler om rättigheter och skyldigheter för de enskilda rättssubjekten i förhållande till det allmänna

Offentligrättsliga underområden

- Statsrätt (regler kring de högsta statsorganen och dess organisation)
- Skatterätt (direkta (inkomstskatt) och indirekta skatter (moms) m.m.)
- Straffrätt
- Processrätt
 - Fullgörelse av de skyldigheter och rättigheter som fastställs inom materiell rätt eller avtal.
 - Civilprocessrätt – tvister (avtal, vårdnad)
 - Förvaltningsprocessrätt – enskild mot myndighet
 - Rättegångsbalken (RB) och Förvaltningsprocesslagen
- Folkrätt
- Förvaltningsrätt (hur förvaltningsmyndigheter ska handlägga ärenden)

Straffrätt

Straffrätt är den del av den offentliga rätten som behandlar:

- vilka gärningar som är belagda med straff,
- vad som krävs för att någon ska anses ha begått ett brott,
- under vilka förutsättningar gärningsmannen kan dömas för brottet, samt
- vilka straff, andra brottspåföljder och övriga sanktioner som kan ”drabba” brottslingen

Processrätt

- Innehåller **regler om konfliktlösning**
 - former, handläggningssätt, verkställande för hur konflikter rörande de materiella reglerna inom rättsordningen ska lösas.
- **Civilprocessrätt**
 - Tvister mellan enskilda parter
 - Dispositiva mål (parterna styr helt över processen, t ex avtalstvister)
 - Indispositiva mål (ansvar för processen ligger hos domstolen istället för hos parterna själva, t ex vårdnadstvister)
- **Straffprocessrätt**
 - Staten mot misstänkt brottsling
- **Förvaltningsprocessrätt**
 - Myndighet mot enskild/enskild mot myndighet

Processrättens källor

Rättegångsbalken (Huvudsakliga källan)

- allmän processrätt

Specialprocessrätt

- andra processregler i vissa typer av mål (t.ex. konkurs)

Förvaltningsprocesslagen

- processen i förvaltningsdomstolarna

Straffprocessen

- Första steget i straffprocessen är **förundersökningen**
- Anmälan om brott
- Förundersökningsledare
 - Polis (om av enkel beskaffenhet) eller
 - Åklagare (i övriga fall)

Straffprocessuella tvångsmedel

- **RB 24-28 kap.**
 - Häktning
 - Anhållande
 - Gripande
 - Reseförbud
 - Anmälningsskyldighet
 - Beslag
 - Hemlig teleavlyssning
 - Husrannsakan
 - Kroppsvisitation/kroppsbesiktning m.m.

Straffprocessrätt

Ta ställning i skuldfrågan

Beviskravet

- för fällande dom krävs att det ska vara ställt *utom rimligt tvivel* att den tilltalade gjort sig skyldig till brott

Utdöma rättvis påföljd

Höga krav på rättssäkerhet, men samtidigt krav på effektivitet

Förundersökningen avslutas

- Genom att förundersökningen läggs ned
 - Bevisproblem
 - Förundersökningsbegränsning
- Genom att åklagare beslutar om
 - Åtalsunderlåtelse
 - Strafföreläggande (se nästa sida)
 - Åtal

Summarisk straffprocessrätt

Åklagarens möjlighet att utfärda strafföreläggande för alla brott där böter ingår i straffskalan.

Polis/åklagarens möjlighet att utfärda ordningsbot för brott för vilket ej stadgas annat straff än penningböter

Straffprocessrättsliga subjekt

Domstolen

Tingsrätt – Hovrätt – Högsta domstolen

- normalt en lagfaren domare och tre nämndemän i TR, tre lagfarna domare och två nämndemän i HovR samt fem lagfarna domare i HD

Åklagare

- tar emot brottsanmälningar och leder förundersökning i mål som inte är av enkel beskaffenhet
- kan avsluta eller lägga ned förundersökning
- kan själv påföra straffrättslig sanktion (strafföreläggande)
- kan meddela åtalsunderlåtelse
- väcker åtal och för åtalet i rätten
- kan överklaga domar och beslut

Forts. Straffprocessrättsliga subjekt

Tilltalad

- den som står åtalad (kallas ”misstänkt” före åtal väckts)

Försvare (offentlig eller privat)

Målsägande

- ”brottsoffer” eller annan som lidit skada
- rätt att föra särskild talan (skadestånd)
- rätt att föra talan om brott i vissa fall

Målsägandebiträde

- kan förordnas att bistå målsäganden i vissa mål

Straffprocessrätten – viktiga principer

Akusatorisk och kontradiktorisk princip

- domstolen kan inte pröva ett fall *ex officio* utan bara efter väckt åtal och ingen får dömas ohörd

Fri bevisprövning

- i princip all bevisning tillåts och måste inte värderas

Appellationsprincipen (rätt att överklaga till högre rätt)

Allmänhetens deltagande i rättsskipningen

- lekmannainflytande (nämndemän)

Objektivitetsprincipen

- domstolarna ska vara sakliga och opartiska
- även åklagare måste beakta det som talar för och emot någons skuld

Forts. principer inom straffprocessen

Legalitetsprincipen

- inget brott utan lag, inget straff utan lag

Oskuldspresumption

- Oskyldig till dess motsatsen bevisats

Ne bis in idem

- inte två gånger över samma sak – jfr skattetillägg/ skattebrott

Omedelbarhetsprincipen

- bara det som kommer fram vid rättegången (muntlighetsprincipen)

Offentlighetsprincipen

- rättegångar normalt öppna för allmänheten

Rätten till försvar

Rättegången (huvudförhandling) i straffprocessen

Åtal väcks av åklagare genom att en stämningsansökan lämnas in till tingsrätten

- gärningsbeskrivning, lagrum m.m. (väckt åtal får inte ändras mer än vissa mindre justeringar)

Huvudförhandling

Åklagaren har hela och fulla bevisbördan, ”in dubio pro reo”

Gången vid en huvudförhandling/rättegång i brottmål (straffprocess)

